

Jasna Jeličić-Radonić

Amfiteatar i zapadni bedemi Salone

Jasna Jeličić-Radonić
HR, 21000 Split
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest
umjetnosti
Sinjska 2

S obzrom na monumentalan izgled po uzoru na rimski Coloseum, salonitanski amfiteatar je nastao vjerojatno u doba Flavijevaca. Prvobitno podignut na periferiji grada za vrijeme Marka Aurelija, obuhvaćen je novim prstenom bedema u jedinstveni fortifikacijski sustav zapadnoga dijela grada. Otvoreno je pitanje gdje su ranije za julijevsko-klaudijevske dinastije održavane gladijatorske igre u Saloni.

Ključne riječi: Salona, amfiteatar, zapadni bedemi

UDK: 904:725.826(398 Salona)
904:725.96(398 Salona)

Primljeno: 7. srpnja 2008.

Salonitanski amfiteatar sagrađen je prema rimskim pravilima u neposrednoj blizini grada koji je Ejnar Dyggve nazvao *Urbs vetus*. Megalitski bedemi zatvarali su najstariji urbani prostor trapeznoga oblika nastao pored mora na ušću rijeke *Salon*. S istočne strane grada pružali su se riječni rukavci što je znatno utjecalo na pravce prilaznih cesta i odredilo asimetričan položaj gradskih vrata *Porta Caesarea*. Stoga je prirodna konfiguracija terena uvjetovala nastanak najmonumentalnije antičke građevine sa zapadne strane grada. Položaj amfiteatra određen je na osi ceste koja je vodila prema glavnom prilazu gradu s te strane, tzv. *Porta Graeca* odakle se *decumanus maximus* pružao do *Porta Caesarea*.¹

Prva arheološka iskopavanja Salone započeta u XIX. stoljeću povezana su s istraživanjem amfiteatra. Francesco Carrara je otkrio veliki istočni ulaz i dijelove amfiteatra do točke gdje se sjeverna strana antičkih bedema spaja s amfiteatrom te početak zapadnoga dijela gledališta (1846. - 1850.). Carrarina istraživanja nastavio je don Frane Bulić početkom XX. stoljeća u više navrata (1909. - 1912., 1913. - 1914., 1917. - 1919.) te

gotovo u potpunosti iznio na svjetlo dana salonitanski amfiteatar. Navedena iskopavanja nadopunio je manjim sondažnim istraživanjima Ejnar Dyggve i objavio temeljnu studiju o izgledu i funkciji salonitanskoga amfiteatra rekonstruirajući razvoj spomenika.²

Novija arheološka istraživanja usmjerena su još neotkrivenim dijelovima amfiteatra nadopunjujući do sad poznata saznanja o toj jedinstvenoj rimskoj građevini. Franko Oreb iskopavao je podzemne prostorije arene (1981. - 1982.), a zaštitnim istraživanjima Konzervatorskoga odjela u Splitu otkriven je zapadni dio amfiteatra i zapadnih bedema (2005. - 2006).³

Arheološkim istraživanjima 2005. i 2006. otkriven je jugozapadni ugao amfiteatra i dio zapadnih bedema koji su zatvarali i integrirali amfiteatar u fortifikacijski sustav. Podizanjem novoga prstena gradskih zidina sa zapadne strane grada obuhvaćen je amfiteatar tako da je skinut njegov vanjski plašt s arkadama. Bedem se prislanja na radijalne zidove strukture gledališta ponekad inkorporirajući završne pilone radijalnih zidova ili ih zamjenjuje zidanom strukturom, te je na

1 E. Dyggve 1928, str. 11-16; E. Dyggve 1951, str. 5-6, fig. I 4-6; E. Dyggve 1989, str. 155-165; D. Rendić-Miočević 1977, str. 54-63; J. Jeličić-Radonić 2006, str. 43-54.

2 F. Carrara 1991, str. 99-159; F. Bulić 1914, str. 3-48; E. Dyggve 1933, str. 35-150; F. Bulić 1919-1922, 81-98. Premještanjem poljskoga puta koji je prolazio sjevernim dijelom gledališta izvan perimetra amfiteatra na sjever i otkupom privatnih parcela - vinograda i gomila - u površini preko 8000 m² don F. Bulić je uspio otkriti gotovo cijeli amfiteatar osim zapadnog dijela koji je ostao pod cestom i dijelom u privatnom vlasništvu.

3 F. Oreb 1986, str. 233-240; J. Jeličić-Radonić 2005, str. 391-392.

*Slika 1
Pogled na amfiteatar prije istraživanja (snimio Tonko Bartulović)*

taj način potpuno zatvoren amfiteatar s te vanjske strane. U zidanoj strukturi bedema upotrebljeni su kao spolije veći arhitektonski dijelovi amfiteatra ili usitnjeni iverci obrađenih klesanaca koji su često odbačeni kao građevinski šut. Otkriven je vanjski pločnik amfiteatra na kojemu je počivao vanjski plašt amfiteatra rastvoren arkadama koji je uklonjen prilikom gradnje bedema i zasut građevinskim šutom sa znatnim ostacima kamenih iveraka.⁴

Prilikom Bulićevih istraživanja otkriveno je pružanje sjevernih gradskih bedema također unutar samoga amfiteatra i to na način da je bio razgrađen njegov vanjski prsten. Kako navodi u izvještaju »perimetralne zidine grada, koje su u prvim stoljećima sezale do amfiteatra,

bile su produžene od najbliže prizmatične kule (T. I) kako bi se ušlo do unutrašnjosti amfiteatra«. Prema njegovu mišljenju nedostatak vanjskoga prstena pilona na sjeveru amfiteatra je posljedica neprijateljskih razaranja te je u cilju obrane grada za vrijeme gotsko-bizantskih ratova u tada već napušteni amfiteatar produžen zid gradskih bedema, što je prihvatio i Ejnar Dyggve. Don Frane Bulić detaljno opisuje zid unutar amfiteatra sagrađen od brojnih spolia: »Međuprostori ili praznine između glava pilona naokolo na sjeveru počevši od 5. desno, od ulaza u amfiteatar, do 21. uključujući i njega (vidi T. I) bili su kasnije zatvoreni, začepljeni, dijelom od kamena vapnenca istih pilona, dijelom od sivog kamena od baza ovih pilona i dijelom od sitnog kamena

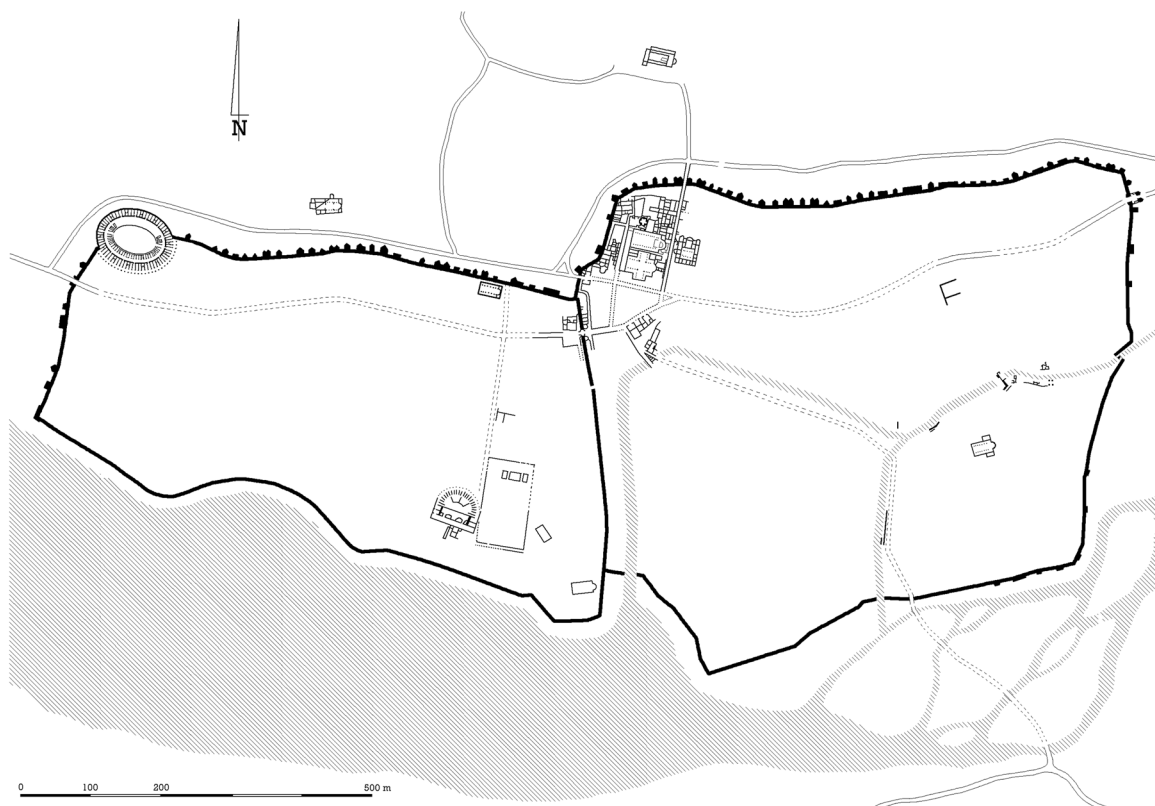
⁴ J. Jeličić-Radonić 2005, str. 391-392. Tada je potpuno uklonjen nasip ceste i otkupljena je susjedna parcela (č. z. 5615 površine 2129 m²) da bi se mogao otkriti zapadni dio amfiteatra i zapadna vrata.

uobičajenog za zidanje. Npr. međuprostor između 8. i 9. pilona je zatvoren s tri hrpe kamena vapnenca još *in situ*; onaj između 9. i 10. je bio zatvoren s vanjske strane s dva velika bloka od kamena vapnenca i s jednim od sivog kamena, koji je uzet od temelja pilona. U ovom međuprostoru je bio uzidan gornji dio torza od vapnenca nadnaravne veličine, bez ruku i glave. Međuprostori između svih pilona koji slijede do kuće n. 253, (ex Parać), od 10. do 21. pilona, zatvoreni su zidom od vapna i malog uobičajenog kamena.⁵ Tako je amfiteatar izvana obuhvaćen sjevernim i zapadnim bedemima bio poput zatvorenoga bastiona u sjeverozapadnom uglu grada.

Zapadna vrata amfiteatra su dosad bila otvorena do početka prvoga radijalnog hodnika i prilaznoga stubišta. Otvoren je bio samo južni dio, dok se preko ostaloga dijela pružalo dvorište kuće sagrađene nad

amfiteatom i lokalna cesta. Prilikom nedavnih zaštitnih radova uklonjen je nasip ceste i otkriven većim dijelom prolaz vrata. Četiri masivna pilona tvorili su ulaz kao i na istočnoj strani amfiteatra. Piloni su zasuti ne samo urušnim dijelovima lukova hodnika i vrata već i većim kamenim blokovima među kojima je bio zatrpan i jedan ranokršćanski kapitel i dio natpisa. Bedemom su bila zazidana zapadna vrata tako da je prilaz s te strane gradu bio zatvoren. U zidanoj strukturi bedema koji zatvara sredinu ulaza u amfiteatar uzidan je kao spolia dio luka vrata s jednostavnom profilacijom. Na taj način očito je naknadnom izgradnjom bedema obuhvaćen ranije podignuti amfiteatar.

Nastanak amfiteatra Dyggve je povezao s podizanjem novih bedema godine 170. za vrijeme prvih pritiska barbara na granice Rimskoga Carstva, tj. smatrao je

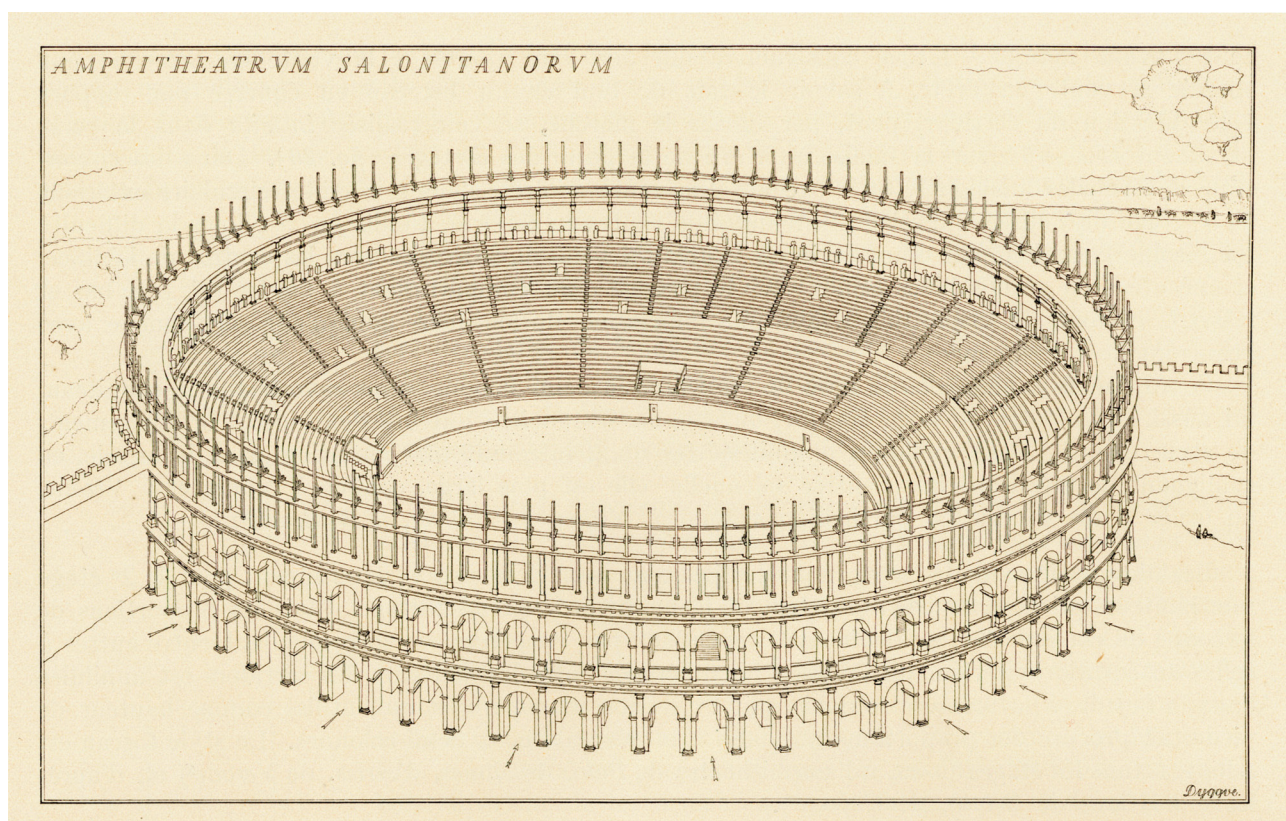
Slika 2
Tlocrt Salone (Jasna Jeličić-Radonić)

5 F. Bulić 1919-1922, str. 84-87; E. Dyggve 1933, 145.

da su zamišljeni kao jedinstveni arhitektonski sklop u drugoj polovini II. stoljeća. Prema njegovu mišljenju amfiteatar je bio obuhvaćen bedemima po vanjskom obodu, tj. vanjskom redu stupova koji su se protezali po cijeloj ovalnoj liniji. Premještanje gradskoga zida unutar građevine Dyggve je datirao u godinu 536. za vrijeme gotsko-bizantskih ratova kada su znatno oštećeni salonitanski bedemi trebali biti žurno popravljeni.⁶

Iako je Dyggveovo mišljenje općenito prihvaćeno u literaturi, Duje Rendić-Miočević izrazio je sumnju u istovremenost njihove izgradnje s obzirom na način uklapanja amfiteatra unutar bedema i povezivanje monumentalne građevine sa znatno inferiornijim

sustavom konstrukcija zidina. Također je primijetio da nije jednostavno objasniti relativno kasno datiranje jedne od primarnih građevina što su je drugi rimski gradovi imali već u doba Flavijevaca, te je postavio pitanje je li taj nedostatak bio nadomješten na nekom drugom prostoru Salone. I sam Dyggve je pretpostavio da je ovako kasno sagrađenom amfiteatru prethodio neki raniji u susjedstvu Salone, ali se tome nije našlo traga. U tom kontekstu istaknuo je primjer amfiteatra u Puli koji se trebao u I. stoljeću pregraditi i povećati, što ga navodi da se ne bi smjelo a priori opovrgnuti tvrdnju da je amfiteatar u Saloni izveden prije Coloseuma ili u isto vrijeme.⁷ Premda su i prvi istraživači pretpostavljali da

Slika 3
Crtež rekonstrukcije amfiteatra (Ejnar Dyggve)

6 E. Dyggve 1933, str. 139-140, 145-146. Dyggve je pretpostavio da je Justinijanov general Konstantinos, koji je upravljao fortifikacijskim radovima, »odbio ponovo podići vanjski zid amfiteatra, i mjesto da ga podigne, pomaknuo je liniju zida prema kružnom zidu, na koje se samo treba zatvoriti arkade«.

E. Dyggve 1951, str. 10-11, fig. I 18, 19.

7 D. Rendić-Miočević 1977, str. 56-57; E. Dyggve 1933, str. 138-145. Prema Dyggveovu mišljenju u I. stoljeću je u Saloni još prevladala grčka tradicija pod utjecajem grčkih gradova na tom području, te iz tih razloga, kao u drugim primjerima, kasnije datira pojedine salonitanske građevine, npr. uređenje foruma s prvim hramovima.

Slika 4

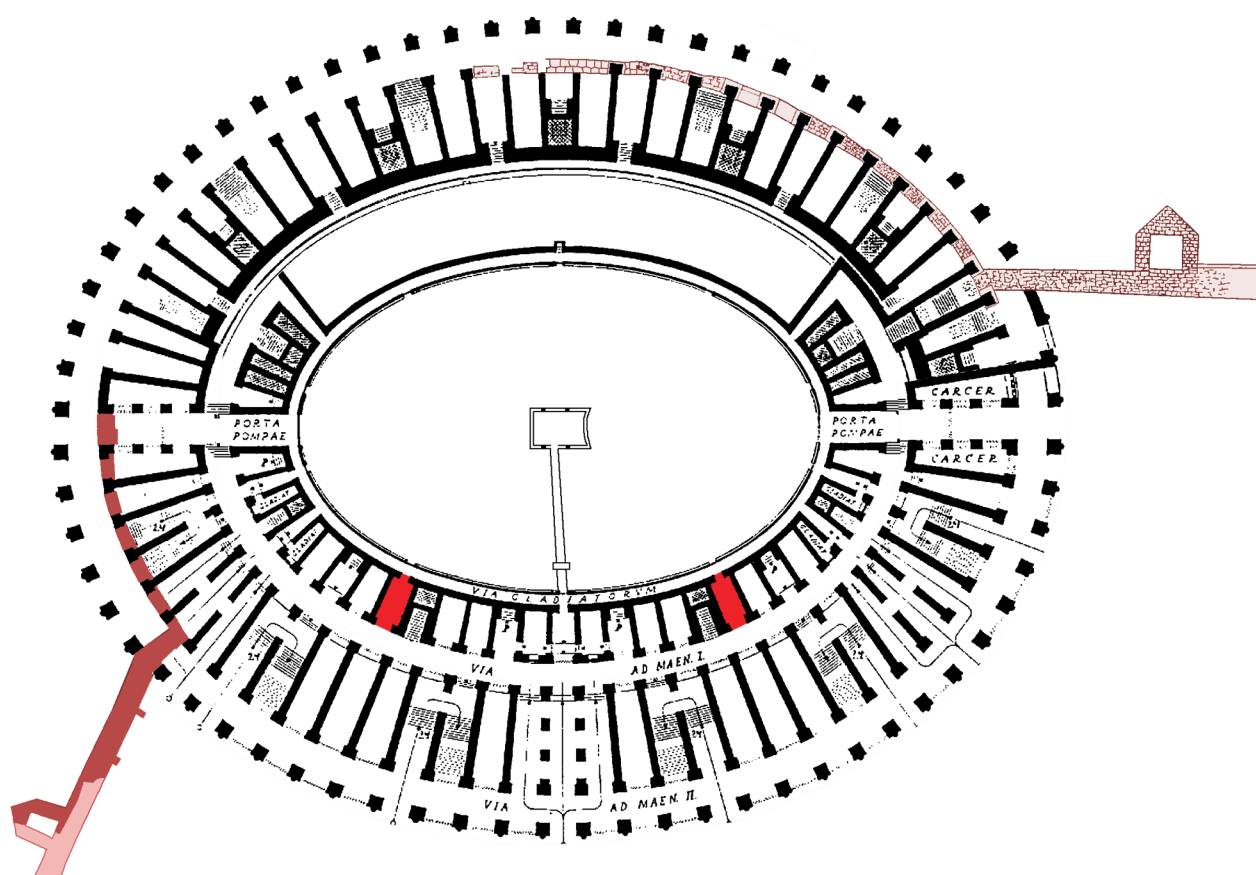
Pogled na zapadni dio amfiteatra i zapadne bedeme Salone za vrijeme istraživanja godine 2006.
(snimila Jasna Jeličić-Radonić)

amfiteatar potječe iz ranijega razdoblja, kao don Frane Bulić koji ga prema najvažnijem pronađenom natpisu donatora datira u prvu polovinu I. stoljeća, vjerojatno za cara Klaudija,⁸ još uvijek nije sigurno utvrđeno kada je sagrađen.

Gladijatorske igre u početku povezane s pogrebnim svečanostima postupno se počinju odvajati od grobnoga konteksta i postaju vrlo popularne i česte u Rimu od ranoga II. stoljeća prije Krista. Kako navode povijesni izvori, uobičajena lokacija gladijatorskih borbi je bio *Forum Romanum* sve do Augustova razdoblja. Prostor za gledanje gladijatorskih predstava nazivao

se *spectacula* (ime proizlazi iz funkcije »mjesto za gledanje«), a tvorile su ga drvene konstrukcije sjedišta koje su podignute uzduž foruma iz čega će poslije nastati ovalni oblik amfiteatra. Spremnost rimskoga društva da se za vrijeme održavanja *spectacula* prekinu svi redovni poslovi na Forumu pokazuje značenje gladijatorskih igara. Upravo u političkom središtu grada okruženom spomenicima koji komemoriraju ratovanje - rostra s kljunovima osvojenih brodova, *curia Hostilia* oslikana bitkama, bazilikama s tabernama ukrašenim osvojenim štitovima neprijatelja - gladijatorskim borbama se promovirala vojna disciplina u vrijeme najaktivnije vojne

8 F. Bulić 1986, str. 71-77. To potvrđuje fragmentarni natpis nađen u gomili kamenja prema sjeveru. Prema Bulićevu mišljenju neki Sextus Zosimus sagradio je amfiteatar te ga poklonio općini - *Salonae R(ei) p(ublicae) don[o] dedit*]. E. Dyggve 1933, str. 78-79. Dyggve je također proučavao ovaj najvažniji natpis darovatelja koji potječe sa zida podija amfiteatra, te ističe da je nažalost nedovoljno sačuvan da bi se moglo saznati ime darovatelja i datum gradnje amfiteatra.

Slika 5

Tlocrt amfiteatra s označenim zatvaranjem sjevernih (prema don Frani Buliću) i zapadnih bedema (prema Jasni Jeličić-Radonić)

ekspanzije Rima. Brojni drveni amfiteatri nastali su po uzoru na prototip drvenih struktura na rimskom Forumu (*Forum Romanum*) koje će potom zamijeniti kamene građevine, poput amfiteatra u Pompejima iz 70. godine prije Krista kojega su sagradili veterani Suline vojske. Iste veličine kao *spectacula* na Forumu u Rimu (67 x 35 m) je arena u Pompejima. Vojska je trenirala po gladijatorskim metodama i gladijatorska tehnika je postala dio rimskoga vojnog vježbanja, te u tom kontekstu jedan od Oktavijanovih generala, Stalilius Taurus, podiže na *Campus Martius* 30. godine prije Krista prvi kameni amfiteatar. Rani kameni amfiteatri republikanskoga razdoblja su funkcionalne nedekorirane građevine koje oponašaju model glavnoga grada, što će se potpuno promijeniti u Augustovo doba kada se amfiteatar monumentalizira kao građevinski tip civilnoga karaktera. Tada nastaje riječ *amphitheatrum*

u značenju »za gledanje s obje strane« zamijenivši raniji naziv *spectacula*. Zbog maloga kapaciteta drvenih sjedišta prestaju se održavati gladijatorske igre na forumu iako car August navodi da je dao *venationes ... in circo aut in foro aut in amphitheatro...* Status ranocarskih amfiteatara znatno se mijenja. Novi i istaknuti građevinski tip rimske kulture širi se kroz Italiju i rimske kolonije mnogih provincija za vrijeme Augusta i julijevsko-klaudijevske dinastije. Monumentalne fasade s primjenom arhitektonskih redova te sofisticiranim svodjenjem prostora substrukcija za cirkulaciju gledatelja i uobičajeni ritam ulaznih bačvastih svodova koji tek u cijeloj građevini ostvarit će potpunu kanonizaciju u flavijevskom Coloseumu. Izgradnjom najmonumentalnijega rimskog amfiteatra po prvi put ukrašenih fasada primjenom grčkih arhitektonskih redova, arhitektonskom skulpturom i statuama

na fasadi stvoren je kanon izvornoga rimskog tipa arhitekture koji se otada samo ponavljao bez bitnih promjena konstrukcije i dekoracije.⁹

Salonitanski amfiteatar je također po svojoj dekoraciji i konstrukciji oponašao Coloseum. Amfiteatar je imao tri kata, od čega su donja dva imala otvore s lukovima - među njima polustupovi s dorskim odnosno s jonskim kapitelima - a treći s manjim četverokutnim otvorima, također odijeljenim polustupovima (atik). Tri unutrašnja hodnika nalazila su se u sistemu substrukcija koje su nosile gledalište (*cavea*) od dva menijana i galerije pri vrhu. Sjeverni donji menijan je bez vomitorija, jer je amfiteatar podignut na kosini terena, pa su substrukcije postojale samo za gornji kat s te sjeverne strane kao i za čitavo južno gledalište. Kako navodi Dyggve, kružni i radijalni sistem dijeljenja publike isti je kao u Coloseumu, te dodaje da kada bi se uvećao salonitanski amfiteatar drugim kružnim hodnikom dobili bi Coloseum. Amfiteatar veličine 125,30 x 102,42 m (arena 63,60 x 43,42 m), mogao je prema Dyggveovoj procjeni primiti oko 16.000 - 17.000. gledatelja.¹⁰

Njegove fasade bile su ukrašene grčkim arhitektonskim redovima, arhitektonskom skulpturom i statuama kako pokazuju otkriveni ostatci, poput skulpture torza nadnaravne veličine naknadno uzidane u sjeverne bedeme amfiteatra. Osim davno otkrivenoga natpisa nepoznatog donatora koji se izvorno nalazio na zidu podija amfiteatra, monumentalnih slova visine od 37 - 39 cm, u samom središtu arene, na amfiteatru su bili postavljeni i drugi natpisi. Nedavnim istraživanjima pronađen je ulomak početka natpisa uokviren jednostavnom profilacijom. Nažalost sačuvana su samo početna slova prve riječi natpisa AMPHITH[EATRUM...] vjerojatno postavljenoga na jednom od ulaza u amfiteatar. Slova su visine 8 cm, izdužena oblika. Neobična sličnost tipa slova s onima na natpisu cara Vespazijana s glavnih vrata novootkrivenoga vojnog amfiteatra u Burnumu¹¹ govorila bi u prilog da je salonitanski amfiteatar vjerojatno nastao u vrijeme Flavijevaca.

Pitanje je gdje su ranije održavane gladijatorske igre, možda već tijekom I. stoljeća prije Krista kada je Salona postala rimska kolonija. Vjerojatno na forumu što je sve do Augusta bilo uobičajeno prema rimskom uzoru *spectacula* na rimskome Forumu. Smještaj i izgradnja amfiteatra na osovini glavnog dekumana najstarijeg dijela grada (*Urbs vetus*) u pravcu glavnih gradskih vrata *Porta Caearea* vjerojatno su povezani sa znatnom obnovom grada u doba Augusta. O tome svjedoči posvetni natpis izvorno postavljen na gradskim vratima koja su izgrađena u to vrijeme u već postojećim bedemima, te uređenje foruma na kojem se podižu hramovi blizanci vjerojatno u znak proslave trijumfa nad Delmatima i pacifikacije provincije Dalmacije.¹² Stoga nije isključeno da je tada određen i položaj amfiteatra, usko povezanoga s gradskim kontekstom, koji je ne samo po svojoj funkciji nego i velebnim dimenzijama dominirao prostorom kolonije rimskih građana kao simbol romanizacije. Vjerojatno je u pitanju bila građevina skromnijega oblika i ukrasa svojstvena

Slika 6
Ulomak natpisa s ulaza u amfiteatar
(snimila Jasna Jeličić-Radonić)

9 J.-C. Golvin 1988, str. 15-418; K. E. Welch 2007, str. 11-161.

10 E. Dyggve 1933, str. 15-77, 138-146.

11 N. Cambi - M. Glavičić - D. Maršić - Ž. Miletić - J. Zaninović 2006, str. 12-14, fig. 12.

12 D. Rendić-Miočević 1952, str. 170-175; D. Rendić-Miočević 1991, str. 47-63; H. Kähler 1991, str. 205-240, sl. 12-19; D. Rendić-Miočević 1977, str. 54-60.

ranocarskim amfiteatrima koja je naknadno obnovljena velebnim izgledom prema novom prototipu u glavnom gradu. Prema sačuvanim arhitektonskim elementima, još prisutnima *in situ*, najvjerojatnije je bio u potpunosti dovršen u vrijeme Flavijevaca, a njegova izgradnja je planirana odnosno započeta ranije, vjerojatno već u prvim desetljećima Carstva u nekom skromnijem obliku, tj. za julijevsko-klaudijevske dinastije.

Amfiteatar prvotno podignut na periferiji grada uklopljen je u vrijeme Marka Aurelija godine 170. u jedinstveni fortifikacijski sustav zapadnoga dijela grada, *Urbs occidentalis*. Tada je prilagođen prstenu novih gradskih zidina poput ugaonoga bastiona - utvrde koja je jedina ostala sačuvana i nakon pada Salone.¹³

Kratice

BASD = Bullettino di Archeologia e Storia Dalmata

VAHD = Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku

Literatura

- F. Bulić 1914 Frane Bulić, *Escavi dell' anfiteatro romano di Salona negli anni 1909-12 e 1913-14*, BASD XXXVII, Spalato 1914, 3-48.
- F. Bulić 1919-1922 Frane Bulić, *Escavi nell' anfiteatro romano a Salona negli anni 1915-1917*, BASD XL-XLI- XLII, Spalato 1919-1922, 81-98.
- F. Bulić 1986 Frane Bulić, *Po ruševinama stare Salone*, Split 1986, 71-77.
- F. Carrara 1991 Francesco Carrara, *Topografija i iskapanja Salone*, Antička Salona, Split 1991, 99-159.
- N. Cambi - M. Glavičić -
D. Maršić - Ž. Miletić -
J. Zaninović 2006 Nenad Cambi - Miroslav Glavičić - Dražen Maršić - Željko Miletić - Joško Zaninović, *Amphitheatre at Burnum, Excavations 2003. - 2005.*, Drniš - Šibenik - Zadar 2006, 12-14, fig. 12.
- E. Dyggve 1928 Ejnar Dyggve, *La ville de Salone, Disposition et topographie, I Plan de la ville*, Recherches à Salone, I, Copenhagen 1928, 11-16.
- E. Dyggve 1933 Ejnar Dyggve, *L'amphitheatre*, Recherches à Salone, II, Copenhagen 1933, 35-150.
- E. Dyggve 1989 Ejnar Dyggve, *Nova istraživanja prelazaka preko rijeke Jadro u Solinu*, Izabrani spisi, Split 1989, 155-165.
- E. Dyggve 1951 Ejnar Dyggve, *History of Salonitan Christianity*, Oslo 1951, 5-11, Fig. I 4-6, 18-19.

13 Thomas archidiaconus Spalatensis, *Historia*, list 14v, redak 21-23II list 15r, redak 1-12; E. Dyggve 1933, str. 147-150.

- J.-C. Golvin 1988 Jean-Claude Golvin, *L'amphitheatre romain*, Paris 1988, 15- 418.
- J. Jeličić-Radonić 1997-1998 Jasna Jeličić-Radonić, *Nova istraživanja gradskih zidina Salone*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 37, Split 1997-1998, 5-34.
- J. Jeličić-Radonić 2006 Jasna Jeličić-Radonić, *Salona, The Urbs Orientalis*, Hortus Artium Medievalium 12, Zagreb – Motovun 2006, 43-54.
- J. Jeličić-Radonić 2005 Jasna Jeličić-Radonić, *Salona - zapadni bedemi, amfiteatar*, Hrvatski arheološki godišnjak 2, Zagreb 2005, 391-392.
- H. Kähler 1991 Heinz Kähler, *Porta Caesarea u Saloni*, (VAHD LI, Split 1930-34, 1-47), *Antička Salona*, Split 1991, 205-240, sl. 12-19.
- F. Oreb 1986 Franko Oreb, *Arheološko-konzervatorski radovi u Solinu u 1981. i 1982. godini*, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 12, Zagreb 1986, 233-240.
- D. Rendić-Miočević 1951 Duje Rendić-Miočević, *Tri povijesna natpisa iz Dalmacije*, VAHD LIII, Split 1951, 170-175.
- D. Rendić-Miočević 1977 Duje Rendić-Miočević, *Antička Salona (Salonae) - povijesno urbanistički i spomenički fenomen*, *Arhitektura* 160-161, Zagreb 1977, 54-69.
- D. Rendić-Miočević 1991 Duje Rendić-Miočević, *Salonitanski oppidum (Caes. B.C. III 9) u svjetlu novih istraživanja*, *Antička Salona*, Split 1991, 47-63.
- K. E. Welch 2007 Katherine E. Welch, *The Roman Amphitheatre*, Cambridge 2007, 11-161.

Summary

Jasna Jeličić-Radonić

The Amphitheatre and the Western Bulwarks of Salona

Key words: Salona, amphitheatre, western bulwarks

The amphitheatre of Salona was built under the Roman rules, in the close vicinity of the town of *Urbs vetus*. Dyggve related its creation to erection of new town walls, that is, he considered them contemplated in the second half of the 2nd century as a unique architectural complex. Although the Dyggve's opinion has been generally accepted in the literature, and the amphitheatre has been in the focus of the researchers' interest for long time now, some of them having presented dilemmas about certain ideas in the Dyggve's study, it has not been ascertained as when the amphitheatre was created.

By its concept and decoration, the amphitheatre of Salona imitates the Coliseum. Its facades were decorated with Greek architectural orders, architectural decoration and statues, as well as with inscriptions like that of the donor in the middle of the arena, in the wall of the podium or placed at entrances to the edifice like AMPHITH[EATRUM...], all this indicating that the amphitheatre was erected at the time of the Flavians.

There still stands the question where the gladiatorial games had been held before, perhaps as early as in the 1st century BC when Salona had become a Roman colony. Probably at the forum, as was the custom under the Roman pattern of the *spectacula* at the *Forum Romanum* till the time of Augustus. Location and construction of the amphitheatre in the axis of the main decumanus of the oldest part of the town (*Urbs vetus*) towards the town's main gate, *Porta Caesarea*, probably relate to the significant reconstruction of the town in the Augustus' time. It was probably a building of more modest design and decoration, characteristic to the early-imperial amphitheatres of the Iulian-Claudian dynasty, to have gained its monumental appearance at the time of the Flavians.

The amphitheatre, initially erected at the town's periphery, became part of the unique fortification system of the western part of the town, *Urbs occidentalis*, in the year 170, at the time of Marco Aurelius. It was adjusted to the ring of new town walls as a corner bulwark - fortification, the only one to have survived the fall of Salona.